

REGIONALNA ILI NACIONALNA I OPĆA ETNOLOGIJA

Branimir Bratanić

U današnje vrijeme pojačala se i postala upravo neodgodiva potreba modernog etnološkog istraživanja u oba njegova glavna smjera: u kulturnohistorijskom stoga, što u današnjim prilikama svagdje rapidnom brzinom u nepovrat nestaje dragocjen i nenadoknativ dokumentarni materijal, a u sociološko-psihološkom stoga, jer današnje nagle i goleme kulturne i društvene promjene nužno zahtijevaju nepristrano znanstveno proučavanje njima izazvanih aktualnih kulturnih procesa.

Unatoč tome etnologija često i svagdje nailazi u svome razvoju na velike zapreke. To je ne samo posljedica njene relativne mladosti (bar u usporedbi s nekim drugim znanostima), nego dobrim dijelom izlazi i iz samoga njezina predmeta i načina rada. Zbog prvog razloga i zbog toga, što u današnjim prosvjetnim sistemima etnologija rijetko ima funkciju općeobrazovnog predmeta (premda bi to bilo vrlo potrebno i premda je ona za to neobično pogodna), njezine specifičnosti i mogućnosti, njezin opseg i njezine granice prema srodnim strukama još uvijek nisu dovoljno jasne, kako široj obrazovanoj javnosti, tako i mnogim znanstvenim radnicima. Radi toga se u mnogim zemljama još uvijek susreće nedovoljno razumijevanje za rad etnologa, pa prema tome i čest nedostatak potrebne atmosfere, društvenih mogućnosti i materijalnih sredstava, bez čega se nijedan znanstveni rad ne može vršiti sistematski i uspješno. K tome dolazi i druga — još veća — teškoća, koja se ni s vremenom ne će moći posve ukloniti, a sastoji se u tom, što se etnologija, naročito etnologija vlastitog naroda, proučavajući neposredno ljude i njihov život, redovno na neki način povezuje s vrlo širokim krugom nestručnjaka. Ona — kako kaže jedan suvremeni njemački etnolog¹ — »poziva laika, upravo više za njim, pa ga znanstveni radnik u mnogim slučajevima i nužno treba«. Ta direktna povezanost etnologije sa životom ljudi — koja je ujedno njezina jaka i njezina slaba strana —, oni dobro poznati i često svakome pristupni izvori njezina materijala (dijelom i sam taj materijal), uz to potpuno nepoznavanje metode i tehnike znanstvenog etnološkog rada, pa prema

¹ H. Dölker, Was ist Volkskunde? — U: Arbeitstagung »Volkskunde und Rundfunk«, Stuttgart, 30. Januar — 1. Februar 1953. Tagungsbericht (mehanički umnožen izvještaj), str. 7.

tome i prividna jednostavnost i pristupnost etnologije kao znanosti, dovodi redovno do sasvim krivih predodžbi. Ove su uzrokom, da se vrlo često znanstveni rad u etnologiji brka s, inače potrebnom i hvalevrijednom, djelatnošću amatera i sakupljača materijala. To ohrabruje nestručnjake, koji svojim diletantskim shvaćanjima, pisanjem i javnim nastupima te krive predodžbe ponajviše pojačavaju, ozbiljan znanstveni rad često kompromitiraju i kočē, a katkad dolaze i u položaj, da odlučuju o posve stručnim ili znanstvenim pitanjima.

No i na samom užem znanstvenom području — ostavivši po strani sve ostalo, s čime je etnologija povezana u svom praktičnom radu — ima još nekih nejasnoća, koje u svijetu nisu potpuno riješene, iako je u tome smislu za nekoliko posljednjih godina učinjen značajan napredak. Ovdje nas zanimaju samo ona pitanja, koja imaju svoje značenje i za naše prilike. Uglavnom se tu radi o odnošajima između evropske regionalne ili nacionalne etnologije, koja proučava pojedine evropske narode, s jedne strane i opće etnologije, dotično regionalne vanevropske etnologije, s druge. Posebno je pitanje znanstvene terminologije, naročito ispravne upotrebe naziva »etnologija«, »etnografija« i »folklor[a]. O jednom i o drugom pitanju postoje još uvijek kod pojedinih naroda različna shvaćanja, često zapravo samo različna tradicijom ustaljena praksa, a u pogledu terminologije doista prilična zbrka, opet zbog različitih tradicija. Kod toga su najvažniji utjecaji jednom s njemačke, a drugi puta, u novije vrijeme, s ruske strane.

Kod slavenskih naroda i Madžara uglavnom se nije nikad pravila nikakva principijelna razlika između etnologije evropskih i vanevropskih naroda. Praktično je tako bilo i kod nekih drugih evropskih naroda, kod kojih je domaća tradicionalna kultura bolje sačuvana (na pr. kod skandinavskih naroda i Portugalaca), a slično u praksi postupaju i Englezi, pa u novije vrijeme i neki Francuzi. Naprotiv je kod Nijemaca evropska etnologija (»Volkskunde«) ne samo praktično redovno posve odijeljena od opće etnologije (»Völkerkunde«), nego uglavnom od njih potječu i pokušaji, da se te dvije discipline i teoretski odvoje kao dvije posebne znanosti.² Takav stav, koji mnogi Nijemci (s Austrijancima, Švicarima i nekim Holandanima), u prvom redu predstavnici njemačke nacionalne etnologije (»Volkskunde«), zastupaju i danas, posljedica je različitog postanka i obično uzajamno nezavisnog razvoja svake od spomenutih disciplina, a očito je neku ulogu kod toga imala i sposobnost njemačkog jezika, da lako stvara nove riječi (»Volkskunde«/»Völkerkunde«), pa i izvjesni ideološko-politički momenti. Danas predstavnici opće etnologije (»Völkerkunde«), i u Zapadnoj, i u Istočnoj Njemačkoj i u Austriji, takve teoretske razlike ponajviše ne priznaju, a jednako ni predstavnici nacionalne njemačke etnologije (»Volkskunde«) u Ist. Njemačkoj, povodeći se u

² Isp. naročito A. Haberlandt, *Volkskunde und Völkerkunde*. — U: Spamer, *Die Deutsche Volkskunde*, I. Band, Leipzig-Berlin 1934².

tom očito za ruskim uzorom.³ Kod nas je redovno prevladovalo isto shvaćanje, kao kod Rusa i drugih slavenskih naroda, samo što se možda kod Slovenaca katkad osjećao jači utjecaj njemačke literature.

Još veće šarenilo pokazuju nazivi za etnologiju. S njenim razvojem i s postepenim učvršćivanjem njena položaja kao znanosti pomalo se sve više širio i naziv »etnologija«. To se dogodilo i u Sovjetskom savezu (i u Rusiji i u Ukrajini), gdje se taj naziv poslije revolucije vrlo često upotrebljava u stručnoj literaturi, gdje postoji *etnološka* sekcija Ruskog geografskog društva, *etnološke* stanice i komisije u pokrajini, pa neko vrijeme i poseban (jedini na svijetu!) *Etnološki* fakultet i. moskovskog državnog univerziteta. To se promijenilo između god. 1929. i 1932., kad je zbog posebnih tadašnjih prilika u Sovjetskom savezu i pod pritiskom, koji nije došao iz redova etnologa, uveden naziv »etnografija« kao jedini ispravan i obvezatan. Taj je naziv ostao i dalje, premda su se prilike u sovjetskoj etnologiji odonda promijenile.⁴ Nakon drugog svjetskog rata taj se sovjetski naziv bez ikakve stvarne potrebe i bez teoretskog opravdanja nažalost počeo širiti po svim zemljama istočne Evrope, a i kod nas je to imalo izvjesnog odjeka.⁵ Ima i kod nas ljudi, koji misle, da je naziv »etnografija« nešto »marksističko«, za razliku od »etnologije«, koja je navodno nešto »buržoazno«. Bez obzira na to, što ti ljudi mogu naći potvrdu za svoje mišljenje i u Velikoj sovjetskoj enciklopediji, treba istaći, da je ovakav kriterij za imenovanje jedne znanosti ne samo vrlo neobičan, nego je po svoj prilici pravi unikum u povijesti znanstvene terminologije. Jer fizika, kemija, biologija i historija ostaju fizika, kemija, biologija i historija bez obzira na smjerove mišljenja, teorije i rezultate, koji u njima postoje, i bez obzira, da li su ti smjerovi mišljenja, teorije i rezultati više ili manje ispravni ili posve krivi. U Jugoslaviji je u stručnoj upotrebi naziv »etnologija« potpuno ustaljen, to je od početka bio službeni naziv za ovu znanost na svim našim univerzitetima, pa ga naši etnolozi i danas redovno upotrebljavaju. U posljednje vrijeme čini se, da se i u Sovjetskom savezu pokazuje sve veća tolerancija prema tome izrazu.⁶

³ Ove tvrdnje se osnivaju na razgovorima s mnogim istaknutim njemačkim etnologima i na njihovim izjavama na međunarodnim kongresima i drugim sastancima.

⁴ Pravac, koji je doveo do obvezatne upotrebe naziva »etnografija« ubrzo je bio likvidiran, a danas se u sovjetskoj literaturi za nj kao najblaži izraz upotrebljava »antinaučna, pseudomarksistička škola Pokrovskoga«.

⁵ Vidi o tom više u članku B. Rusića, *Etnografija, ili etnologija?*, Zbornik Matice srpske, sv. 8, serija Clanci i rasprave, 1955.

⁶ Tako se u sovjetskoj literaturi ta riječ danas citira već bez navodnih znakova, a mene je godine 1955. neobično radovalo čuti iz usta jednog od najistaknutijih današnjih sovjetskih etnologa, da »ime nije odlučno, ako mi samo pod tim mislimo na istu stvar«. A koliko ja mogu vidjeti, činjenica je, da ne samo sovjetski i jugoslavenski etnolozi, nego i velika većina svih ostalih, i na Istoku i na Zapadu, misli na istu stvar, kad sa stručnog stanovišta govori o pojmu »etnologija«/»etnografija«.

Ipak će biti korisno, da se neke stvari ponovno ogledaju u svijetlu današnjeg stanja etnološke teorije. Kod toga je dobro imati na umu ove činjenice:

a) Veze između pojedinih znanosti neobično su zamršene, a pokušaj, da se točno ograniče pojedine discipline — što je poželjno osobito zbog praktičnih razloga — nailazi uvijek na znatne teškoće. Razvoj znanosti — a to je jedno od njenih bitnih obilježja — ne prestano donosi sa sobom, u neprekinutom toku, neizbježno sužavanje i specijaliziranje s jedne strane, a s druge strane isto tako neophodno proširivanje i sjedinjavanje (integraciju). Široka granična područja mogu pri tom biti predmet istraživanja različitih disciplina (granična istraživanja). Ipak kod toga nije na korist, kako je to već god. 1898 istakao osnivač hrvatske etnološke znanosti Antun Radić,⁷ ako pojedine grane znanosti »prelaze svoje granice samo zato, što smo jasnije spoznali njihovu srodnost po objektu i metodi s drugim granama znanosti«.

b) Različito postavljeni ciljevi u istraživanju mogu iziskivati i različite metode. Ali teoretsku i praktičnu vrijednost jedne znanstvene metode ne smijemo zamjenjivati s načinom njene primjene kod pojedinih znanstvenih radnika ni s tako dobivenim rezultatima. Jednako ne treba zaboraviti, da se realnost sastoji i od statičkih i od dinamičkih pojava, od kojih su jedne i druge jednako opravdan predmet znanstvenog proučavanja, premda često traže zasebnu i različitu metodičku obradu.

c) Terminologija je pretežno stvar konvencije. Ona je kojiput možda nastala i sasvim slučajno, ali s vremenom ipak stvara neku tradiciju. Ne bi je prema tome trebalo mijenjati bez velike nužde, ali ako se takva nužda pojavi, treba da kod usvajanja pojedinih naziva odlučuju samo znanstveni, teoretski razlozi.

d) Svaka znanost je manje ili više internacionalna. Stoga kod raspravljanja njene teoretske podloge treba uzimati u obzir sve tekovine, postignute na internacionalnom polju i primjenjivati internacionalna mjerila.

Nakon ovih nekoliko općenitih napomena moglo bi se ono, što je najbitnije za razumijevanje moderne etnologije, sažeti ukratko u ovih nekoliko točaka:⁸

I. S obzirom na problematiku i metodu nema nikakve razlike između regionalne evropske etnologije (»Volkskunde«), vanevropske etnologije i opće etnologije (»Völkerkunde«). A i razlika u objektu,

⁷ Vidi Radić, *Sabrana djela I*, Zagreb 1956, str. 289.

⁸ Činim to ovdje na želju redakcije Slovenskog Etnografa uglavnom onako, kako sam to iznio u svom koreferatu na Međunarodnom kongresu za evropsku etnologiju u Arnhemu godine 1955. (štampanom na njemačkom jeziku u *Actes du Congrès International d'Ethnologie Régionale*, Arnhem 1956).

koja između njima postoji nije *bitna*, nije teoretske, nego posve praktične naravi. Činjenicu, što su dvije grane iste znanosti u nekim zemljama danas odvojene, lako je objasniti prema različitu postanku svake od njih i prema kasnijoj tradiciji, koja se osniva na tom, što su se te dvije grane — na veliku štetu i jedne i druge od njih — praktički često razvijale samostalno, bez uzajamne veze. Ipak je to *jedna* znanost, i prema tome treba je i označivati istim imenom. Većina razloga, po logici, etimologiji i po analogiji s drugim znanostima, govori odlučno za izraz »etnologija«. Osim toga taj naziv ima dovoljno jaku tradiciju kod mnogih naroda, a u novije vrijeme upotrebljavaju ga za obje discipline redovno i internacionalni kongresi i stručne internacionalne organizacije.⁹

U pojedinim jezicima mogla bi se *uz to* zadržati, naročito izvan strogo znanstvene upotrebe, i druga imena, koja su već postala tradicijom, kao na pr. njemačko »Volkskunde« i »Völkerkunde« (što je oboje zapravo prijevod riječi »etnologija«). U slavenskim jezicima takve kovanice nikad nisu stekle prave tradicije, ali su se od vremena do vremena ipak pojavljivale (na pr. rus. *narodovedenie*, bug. *narodonauka*, hrv. *narodoznanstvo*, polj. *ludoznanstwo*, češ. *lidověda*, *lidozpyt*, *národzpyt*), pa bi se i danas mogle upotrebljavati *uz* naziv »etnologija« onako, kako se *uz* internacionalni izraz »historija« upotrebljava i domaći »povijest«, »zgodovina«.

Dok je za cijelu znanost, naročito za njezin eksplikativni i interpretativni dio na mjestu jedino ime »etnologija«, mogao bi se također zadržati poznati naziv »etnografija«, ali jedino u danas najobičajnijem smislu, t. j. samo za *opisni* dio znanosti i za praktičnu djelatnost na sakupljanju znanstvenog materijala¹⁰ (isp. »historija« : »kronika«, »anali«).

Riječ »folklor[a]« danas pretežno označava samo jedan dio tradicionalne duhovne *kulture* i ne bi se trebala upotrebljavati kao ime za *znanost*, koja istražuje taj ili koji drugi dio kulture. Za užu znan-

⁹ Na primjer Congrès International des Sciences Anthropologiques et Ethnologiques (naročito na zasjedanjima u Beču 1952 i u Philadelphiji 1956), International Congress of European and Western Ethnology (Stockholm 1951), Congrès International d'Ethnologie Régionale (Arnhem 1955); Union Internationale des Sciences Anthropologiques et Ethnologiques, CIAP (= Commission Internationale des Arts et Traditions Populaires, najveća internacionalna organizacija za evropsku etnologiju, koja je unatoč svom historijskom imenu u svoja nova pravila godine 1954. uvela na prvom mjestu naziv »etnologija«); napokon je upotrebu naziva »etnologija« i za evropsku etnologiju preporučila i posebna konferencija stručnjaka iz 10 zemalja, koja je na poziv Nizozemske akademije znanosti u Amsterdamu formulirala rezultate raspravljanja na kongresu u Arnhemu 1955 (v. Actes du Congrès Int. d'Ethnologie Régionale, Arnhem 1955, publicirano u Arnhemu 1956).

¹⁰ Poseban naziv za ovu praktičnu djelatnost svakako je poželjan u znanosti, koja je toliko vezana uz pomoć i suradnju nestručnjaka, kao etnologija. Kod Hrvata su se kao najbolji etnografi pokazali sami seljaci, a oni ipak nisu nikakvi etnolozi!

stvenu disciplinu, koja se bavi kao grana etnologije tim specialnim dijelom kulture, na mjestu je naziv »folkloristika« (ili Folklore Study, Folklore Science i sl.).

II. Iz toga, što smo naprijed pod zajedničkom imenom potpuno izjednačili regionalnu evropsku, vanevropsku i opću etnologiju, izlazi, da i evropska, kao i svaka druga, etnologija ima ove karakteristike:

a) Prema svom predmetu to je znanost o *kulturi* (*cijeloj* kulturi, koja obuhvaća cijeli ljudski život, materijalni, socijalni i duhovni, o njenu sadržaju i njenoj formi, pa i o t. zv. realijama) i o ljudima *kao kulturnim bićima* (ili kao stvaraocima i nosiocima kulture).

Kulturu ne smijemo izjednačivati s društvom ili sa zajednicom, ali bez zajednice nema ni kulture, a socijalni odnošaji ljudi fiksirani su u kulturnim pojavama, koje sa svoje strane utječu na njih u velikoj mjeri. Na taj način socijalni odnošaji i sami postaju posebnim dijelom kulture. Jedna je — premda ne jedina — takva ljudska zajednica, koja ima naročito veliko značenje za postanak i razvijanje kulture, *narod*, što i etimološki opravdava naziv »etnologija«.

b) S obzirom na svoj predmet i svoju problematiku to je neobično kompleksna znanost (isp. biologiju), što čini mogućim, da se ona (u sadašnjosti ili u budućnosti) razgrani u nekoliko, manje ili više samostalnih, disciplina.

c) Dalje — prema različitim kriterijima klasifikacije — ta je znanost u isti mah: deskriptivna i, prije svega, *komparativna*, opservacijska (historijska, neeksperimentalna; isp. geologiju, meteorologiju); sistematska, fenomenološka i genetska (isp. biologiju); apstraktna (t. j. takva, koja traži pravilnosti, ali, kako je Lowie rekao god. 1952.: »generalizacije, koliko se one mogu pokazati i koliko se uzdižu nad razinu plitkosti«)¹¹ i konkretna (isp. biologiju); teoretska osnovna znanost, ali s mogućnošću primjene (isp. biologiju prema medicini, agronomiji...).

III. Nasuprot takvoj etnologiji kao cjelini svaka je regionalna etnologija (»Volkskunde«) samo jedna njena grana, jedna *specijalna etnologija*, a njena se podjela osniva na prostornom i naročito na etničkom (kako to već samo ime kaže) principu.

Ako se pokaže, potrebnim, može se jedna specijalna grana etnologije označiti prikladnim atributom, dakle: regionalna, nacionalna; evropska, srednjeevropska, švicarska etnologija; retoromanska, finska, francuska, njemačka, abhaska, kineska, hotentotska i t. d. etnologija. (Isp. opću i nacionalnu povijest, pa povijest Staroga, Srednjega i Novoga vijeka i t. d.)

¹¹ Vidi Tax-Eiseley-Rouse-Voegelin, An Appraisal of Anthropology Today, Chicago 1955, str. 225.

IV. Za područje evropske etnologije (a sve više i za ostala područja pod utjecajem Evrope) naročito je karakteristična jedna stara *kulturna podvojenost*: dvije vrste kulture postoje usporedo, jedna kraj druge, međusobno utječu jedna na drugu, miješaju se i prožimaju u vrlo različitim omjerima.

Na jednoj strani jednostavne, u sebi izjednačene, domaće, tradicionalne, nepismene kulture, kako su se naročito na selu još djelomično održale i koje čine prave temelje različitih narodnih kultura; na drugoj strani gradska *civilizacija*, jednostrano razvijena, *tuda* (u odnosu prema starim seljačkim kulturama, A. Radić¹²), unificirajuća kultura, koja sa svojom tehničkom premoći, sa svojom ekstremnom podjelom rada, svojom organizacijom vlasti (država), s modernim mašinizmom, industrijalizacijom i komercijalizmom čini, u izvjesnom smislu, već kvalitativno različnu pojavu. Prva raste »odozdo« i održava se usmenom tradicijom, bez škola i knjiga, dok se druga širi »odozgo«. Te razlike nisu samo sociološke prirode (recimo »seoske klase« nasuprot gradskim »višim slojevima«, kako se to katkad kaže), premda se kod te podjele sociološki aspekt s vremenom sve više ističe. Ne daju se sasvim razjasniti ni psihološki (recimo stvarnom prevagom tradicije na selu, još manje stavljanjem tobožnje »iracionalne tradicije« nasuprot logici i »racionalno stečenom znanju«), premda psihološko-tradicionalni faktori ovdje imaju znatnu ulogu. Prvobitni uzrok te podvojenosti treba naprotiv tražiti u kulturnoj različitosti (ne samo formalnoj, nego i sadržajnoj, ne samo kvantitativnoj, nego i kvalitativnoj) između kultura, o kojima se ovdje radi, iako se u toku (dugogodišnjeg) procesa civiliziranja pojedine kulturne kategorije stare narodne kulture sve više sužavaju i nestaju, tako da u nekim slučajevima preostaju samo još mršavi ostaci tradicionalnog *folklor*a (odatle valjda potječe katkad i prevladavanje folklorističkih i psiholoških načina promatranja u evropskoj etnologiji). — Radi se dakle o historijski nastaloj podvojenosti na kulturnoj osnovi, s jakim sociološkim i psihološkim aspektima, koji u toku vremena dobivaju sve veće značenje. Budući da je civilizacija predmet istraživanja mnogih drugih znanstvenih disciplina, bavi se etnologija starim domaćim kulturama, njihovim odnosima jedne prema drugoj i prema izvana unešenoj civilizaciji. Stoga je razumljivo i opravdano, da je evropska etnologija držala i još uvijek drži za svoj prvi zadatak istraživanje starih seljačkih kultura, naročito ako se stavi težište na kulturni i sadržajni moment. Isto je tako opravdano, da se takva istraživanja protegnu i na druge slojeve stanovništva, ako se u novije vrijeme počinje naglašavati važnost psihološkog faktora (usmena tradicija).

¹² U Osnovi za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu, Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, II, Zagreb 1897.

Izvjesni izvodi iz ovog razmatranja imat će svoje značenje za etnološko istraživanje evropskih kultura, jednako u historijskom, kao i u sociološko-psihološkom smislu.

V. Prema različito postavljenim ciljevima (ili prema različitom postavljanju problema ili prema smjerovima istraživanja) dolazimo do ove podjele etnologije:

a) kao prva predradnja i preduvjet za svako dalje znanstveno istraživanje (pribavljanjem materijala i obogaćivanjem problematike) *opisna etnologija* (= etnografija), zatim u prvom redu b) *historijska etnologija* i konačno c) istraživanje suvremenog kulturnog života u smislu *socioloških i psiholoških aspekata* (struktura, procesi, funkcija), što čini polaznu točku za nove samostalne discipline (»etnosociologija«, »etnopsihologija«).

Druga podjela — bez teoretske podloge — odnosi se na uži i najuži predmet istraživanja. Ovakva su uža područja etnološkoga rada na pr.: folkloristika, ergologija, etnološka tehnologija, sociologija, muzikologija, etnološko istraživanje gospodarstva i religije; istraživanje kuća, lončarstva, igara, pripovjedaka i t. d.

Analogne podjele imamo i u drugim znanostima, na pr. u biologiji: a) sistematika (klasifikacija, taksonomija), morfologija, horologija, b) kronologija, genetika, c) fiziologija, cenologija, pa specijalna područja, kao zoologija, ornitologija, entomologija, bakteriologija i t. d.

VI. Zadatak je historijskog istraživanja u evropskoj etnologiji, da rekonstruira znatan dio evropske kulturne povijesti. Ovamo ide naročito: a) kulturna povijest pojedinih etničkih zajednica, b) etnogeneza pojedinih naroda (u suradnji s drugim disciplinama), c) utvrđivanje i povijest pojedinih formi ili tipova kulture, d) povijest pojedinih kulturnih pojava (geneza, evolucija) i e) doprinos evropske etnologije općoj kulturnoj povijesti čovječanstva.

Koliko etnologija pri tome radi s pisanim dokumentima (arhivalije) — što svakako sačinjava samo vrlo ograničen i netipičan dio njena izvornog materijala — ona ostaje posve u okviru (kulturne) povijesti u užem smislu. No pravi je i specifični put etnologije — i po tome se ona razlikuje od historije — da iz sadašnjosti »unatrag« rekonstruira prošlost. Pri tome direktne predaje (i stari informatori) dopuštaju samo neznatno prodiranje u vremensku dubinu, pa se najveći dio zbivanja u prošlosti mora mučno otkrivati uz pomoć naročite metode i tehnike kulturnohistorijske etnologije. Pravilno postavljena tipologija (isp. klasifikaciju pripovjedaka Aarne-Thompson) i geografsko rasprostranjenje pojedinih pojava (etnološka kartografija!) imaju u tom postupku važnu ulogu kod pronalaženja i utvrđivanja kulturnih veza, a materijalno-ekonomski, sociološki i psihološki momenti kod njihova kauzalnog objašnjenja.

Neophodno je, da se ovakvo istraživanje protegne preko granica samog jednog naroda, pa prema potrebi i preko granica jednog kontinenta.

VII. Sociološki i psihološki usmjereno etnološko istraživanje današnjeg života obuhvaća studij društvene strukture i različitih socijalnih grupacija u njihovu kulturnom održavanju; međusobne funkcionalne odnošaje između samih kulturnih pojava na jednoj strani, i odnošaja između njih i zadovoljavanja elementarnih potreba na drugoj; studij akulturacije, kulturnih obrazaca (patterns), kulturnih konfiguracija; proučavanje bitnih psiholoških osobina naroda (narodni karakter«, »narodna duša«); odnošaje između kulture i ličnosti i slično. Metodika za tu vrstu istraživanja još je nerazvijena, a nove metode moraju se još pronaći ili učvrstiti.

VIII. Rezultati svih tih smjerova etnološkog istraživanja mogu se primijeniti kod rješavanja modernih kulturnih, odgojnih, socijalnih, političkih i ekonomskih problema. Iz njih se mogu izvesti praktični zaključci o najboljem načinu za očuvanje kulturnih vrednota (»kulturna baština«) ili kulturne aktivnosti i stvaralačke sposobnosti naroda, za sprečavanje kulturne degeneracije u pasivno-receptivnom smislu, pretvaranja naroda u puku masu. Ako se naša znanost specijalno bavi takvim pitanjima, onda ona postaje *primijenjena etnologija*. Pri tome ona daje znanstvene rezultate, ali poduzimanje i provođenje praktičnih mjera nije više stvar znanstvenih radnika.

IX. Budući da »svaka duhovna znanost... ima i jedan etnološki aspekt« (Dittmer¹³), etnologija ima mnogo pomoćnih i sestrinskih znanosti. Ekološku problematiku etnologije obrađuje danas antropogeografija. Vrlo blizu su joj prehistorijska arheologija (isp. biologiju i paleobiologiju) i izvjesni dijelovi lingvistike, što se sve zajedno s etnologijom katkad obuhvaća nazivom »kulturna antropologija« (»cultural anthropology«). Kao granične znanosti, kojih se područje katkad presjeca s etnologijskim, treba spomenuti povijest, opću kulturnu povijest u običnom smislu (naročito neke od njenih grana, kao povijest književnosti, umjetnosti i t. d.), sociologiju, psihologiju i (fizičku) antropologiju.

X. Kao praktična konsekvencija ovih razmatranja vrlo je poželjno: a) konačno uvođenje naziva »etnologija« i za evropsku ili regionalnu etnologiju (»Volkskunde«) svugdje u internacionalnu, a po mogućnosti i nacionalnu jezičnu upotrebu kod pojedinih naroda, i b) čvršće povezivanje opće i regionalne etnologije (»Völkerkunde« i »Volkskunde« u profesionalnom obrazivanju na onim univerzitetima, gdje to još nije prove-

¹³ K. Dittmer, Allgemeine Völkerkunde, Braunschweig 1954, str. 17—18.

deno.¹⁴ Pri svemu tome treba uvažavati specijalne potrebe za puni razvoj svake od te dvije grane etnologije (samostalne katedre, posebne istraživačke institucije¹⁵ ili posebni odjeli u njima, onako, kako to danas većinom postoji za pojedine dijelove historije, geografije, biologije, kemije, fizike i t. d.).

Résumé

ETHNOLOGIE RÉGIONALE OU NATIONALE ET ETHNOLOGIE GÉNÉRALE

Après avoir mentionné la confusion qui existe encore toujours — surtout parmi les non-spécialistes, mais quelquefois aussi dans les travaux scientifiques spéciaux — en ce qui concerne la qualification et la notion même de l'ethnologie régionale européenne (dite aussi Volkskunde, folklore, ethnographie etc.), de l'ethnologie régionale des autres continents et de l'ethnologie générale, l'auteur fait rappeler les faits suivants: a) les connexions entre de différentes sciences sont extrêmement brouillées et changent constamment à l'égard à la spécialisation et l'intégration indispensables des disciplines particulières; b) pour de différents buts de recherche les différentes méthodes sont possibles dans une même science; c) une terminologie est, pour la plupart, une chose de convention; d) il est nécessaire, en parlant de premiers principes d'une science, de tenir compte de toutes les acquisitions théorétiques dans le cadre international. Ainsi l'auteur parvient aux constatations suivantes:

I. Il n'y a point de différence entre l'ethnologie européenne (Volkskunde en allemand, dite aussi quelquefois folklore ou ethnographie) et l'ethnologie générale ou non-européenne (Völkerkunde en allemand), à l'égard de leurs problèmes et de leur méthode. De même la différence dans leur objet n'est pas d'une nature théorétique, mais complètement pratique. C'est une science et, par conséquent, elle doit être qualifiée par le même nom. Toutes les raisons d'ordre logique, étymologique et analogique concourent à cela que cette science, en entier, et surtout dans sa partie explicative et interprétative, soit désignée par le terme «ethnologie». L'usage de cette expression a, de plus, une tradition suffisante parmi plusieurs nations; elle est employée, dans ce sens, par de congrès et organismes internationaux et elle fut recommandée, récemment, par un symposium spécial des experts de dix nations (Amsterdam, 1955). — Le terme «ethnographie» ne doit pas être employé que pour la partie descriptive simple de la science et pour collectionner du matériel (cf. «histoire»: «chronique», «Annales»). — Par le «folklore» on qualifie, aujourd'hui, dans la plupart de cas une partie de la culture traditionnelle, sa partie spirituelle, ce qui ne permet

¹⁴ Ispravno kaže J. Dias: »Isto onako, kao što liječnik mora studirati nekoliko godina opću medicinu, prije nego se specijalizira bilo u kojoj grani medicinske znanosti, treba da se i mi počnemo specijalizirati tek nakon godina studiranja svih onih predmeta, koji su, općenito uzevši, potrebni za naše poznavanje čovječanstva. Radeći tako izbjeći ćemo mnogo zbrke i (suvišnog) raspravljanja, koje je vrlo često bez temelja« (Actes du Congrès Int. d'Ethn. Rég., Arnhem 1955, str. 9).

¹⁵ Ovu neophodnu potrebu posebnih istraživačkih institucija uz pojedine katedre etnologije naglašavaju u posebnoj točki i preporuke one naprijed spomenute internacionalne konferencije u Amsterdamu 1955.

pas de désigner par cette expression la science traitant cette ou une autre partie de la culture. (Pour une telle discipline le nom «folkloristique» ou «science de folklore» serait juste.)

II. a) À l'égard de son objet c'est une science de la culture (de la culture entière, embrassant toute la vie matérielle, sociale et spirituelle de l'homme, son contenu et sa forme, de même qu'ainsi nommés *realia*) et des hommes, mêmes, comme les êtres culturels. La culture ne doit pas être confondue avec la société ou la communauté, mais sans société il n'y a pas de culture, et les relations sociales des hommes sont fixées dans les phénomènes culturels et influencées par ceux-ci de sorte qu'elles forment une partie spéciale de la culture. — b) Correspondant à son objet et à ses problèmes c'est une science extrêmement complexe, ce qui fait possible sa division en plusieurs disciplines, plus ou moins indépendantes. — c) Correspondant à de différents criteriums de classification c'est une science à la fois: descriptive et, devant tout, comparative, observante (historique, non-experimentale); systématique, phénoménologique et génétique; abstraite et concrète; une science théorique de base, mais avec la possibilité d'une application pratique.

III. En face d'une telle ethnologie, en entier, l'ethnologie européenne n'est qu'une branche, une ethnologie spéciale. En cas de nécessité, une telle branche peut être qualifiée par un attribut convenable: régionale, nationale; européenne, française etc.

IV. Pour le domaine de l'ethnologie européenne une situation particulière est caractéristique, qui est d'une importance spéciale pour la recherche ethnologique des cultures européennes: une existence côté à côté, une influence et une pénétration mutuelle et ancienne de deux espèces de la culture — des cultures traditionnelles paysannes et de la civilisation urbaine qui est étrangère à celles-ci. Cette division en deux sur la base culturelle, résultée des événements historiques, a ses forts aspects sociologiques et psychologiques qui gagnent, au cours du temps, de plus en plus de l'importance.

V. Selon les buts différents (la différente position des problèmes, les différentes directions de recherche) résulte la division suivante de l'ethnologie: a) l'ethnologie descriptive (= ethnographie), comme le premier travail préparatoire qui est la condition pour chaque recherche scientifique ultérieure, b) ethnologie historique et c) la recherche sur la vie culturelle contemporaine à l'égard aux aspects sociologiques et psychologiques. (Une division analogue existe par ex. aussi en biologie.)

VI La tâche de la recherche historique dans le cadre de l'ethnologie européenne consiste dans la reconstruction d'une partie considérable de l'histoire culturelle de l'Europe, dont: a) l'histoire des différentes communautés ethniques, b) l'ethnogenèse des différents peuples (en collaboration avec d'autres disciplines), c) l'établissement et l'histoire des formes ou des types différents de culture, d) l'histoire des différents phénomènes de la culture (genèse, évolution) et e) sa contribution à une histoire culturelle générale de l'homme. — Une méthode comparative rigoureuse pour reconstruire le passé en partant du temps actuel «à la renverse», avec une juste typologie des phénomènes concrets, et une étude de leur distribution géographique (cartographie ethnologique!), est indispensable pour ce travail. Il faut qu'une telle recherche dépasse les confins d'un seul peuple et, si c'est nécessaire, même les limites d'un continent.

VII. La recherche ethnologique de la vie contemporaine au point de vue sociologique et psychologique embrasse l'étude de la structure sociale et de différents groupements sociaux dans leur réflexion culturelle; les rapports

fonctionnels des phénomènes culturels, entre eux-mêmes, et les rapports entre ces phénomènes et la satisfaction des besoins élémentaires; l'étude de l'acculturation, des clichés culturels («patterns»), des configurations culturelles; l'étude des qualités psychiques des peuples («le caractère populaire», «l'âme populaire»), des relations entre la culture et la personnalité etc.

VIII. Les résultats de toutes ces directions de recherche peuvent être appliqués à la solution des problèmes culturels, pédagogiques, sociaux, politiques et économiques modernes. Si cette science s'occupe particulièrement de telles questions, elle devient une ethnologie appliquée.

À la fin de l'article sont mentionnées quelques sciences auxiliaires à l'ethnologie, et l'auteur accentue, comme une conséquence pratique, la nécessité de lier, d'une manière solide, l'enseignement universitaire de toutes les deux branches d'ethnologie (l'ethnologie générale ou «Völkerkunde» et ethnologie régionale ou nationale, «Volkskunde»), tout en respectant les besoins scientifiques spéciaux de deux disciplines (chaires séparés, institutions de recherche).